

ORDE DER VERDRAGZAMEN

Gevestigd te 's-Gravenhage Kon. goedgek. 22 febr.1958

ODV-GROEP HILVERSUM

Secret.: Heuvellaan 11, Hilversum. Tel.02150 - 10481

=====

Hilversum, 1 april '68

Opm.: Een x in de kantlijn duidt op een vraag,
een - op een antwoord.

Goeden Avond, Vrienden!

Ik zou aan het begin van deze bijeenkomst duidelijk willen zeggen, "Wij sprekers van deze groep zijn niet alwetend, we zijn niet onfeilbaar." U moet zelf nadenken. Nu kunnen we verder gaan. Het is echt de tijd van het onverwachte, dat hebt u misschien wel gemerkt. Moet u maar eens opletten hoeveel mensen ineens ziekte-tjes krijgen, operatie, slechte buien en onverwachte ongelukjes, enz. doordat mensen verkeerd reageren. Dat is echt in de tijd. Daar moet u zich overigens niet al te druk over maken, want die periode is eigenlijk al zo'n beetje voorbij. Dan gaan we verder met het onderwerp; we moeten vandaag spreken over de

MODERNE STEDEBOUW EN ZIJN CONSEQUENTIES.

Nu verwacht u van mij hopelijk niet dat ik een doorwrocht stedenbouwkundig betoog ga opzetten. Dat is niet de bedoeling. Wanneer je kijkt naar de moderne ontwikkelingen in de stedenbouw dan wordt je meteen geconfronteerd met de strijd tussen oud en nieuw. Dat is begrijpelijk. Deze dingen zijn van voorbijgaande aard en die kunnen we eigenlijk wel een klein beetje opzij schuiven. Wat valt echter op?

Er is reeds nu een neiging om woonwijken te bouwen en kolosale wijken, deze als het ware te isoleren van het werkterrein. Dat is goed wanneer het werkterrein fabrieken betreft, maar het houdt ook in dat b.v. binnensteden meer en meer hun eigen karakter gaan verliezen. Het houdt in dat men, omdat men nu eenmaal weinig en dure grond heeft, enorm hoog bouwt zodat we meer en meer worden geconfronteerd met een soort blokkendoos waarin de mensen worden opgeborgen. Daarvoor zijn architectonisch allerhand oplossingen te vinden. Een van de eersten die dat werkelijk fantastisch mooi heeft gedaan, is Le Corbusier geweest, zoals u misschien wel weet. Maar in deze bouw zitten bepaalde gevaren. Ik zal daar zo

dadelijk iets meer over zeggen.

Een tweede punt dat je enorm opvalt, is een steeds toenemend verkeer, waarbij stedenbouwkundigen de neiging hebben om alles meer en meer in feite aan het verkeer en de eisen van het verkeer aan te passen.

In deze twee oplossingen die men zoekt in deze dagen, ontbreekt één ding, dat is: de mensen. Je kunt natuurlijk zeggen, wij kunnen niet meer denken aan het individu, we moeten denken aan het geheel. Maar in feite is een massa één geheel, opgebouwd uit ik, ik, ik, een hele serie ikjes. Al die ikjes zijn mensen. Al die mensen hebben de behoefte om zich ergens geborgen te weten.

We kunnen daarover natuurlijk een heel psychologisch betoog op gaan zetten, waarbij we proberen aannemelijk te maken dat het eigen huis voor de burger iets moet representeren van embryonale geborgenheid, waarbij hij zich beschut weet van de buitenwereld en alles wat daarbij hoort. Ik geloof niet dat dat veel nut heeft. Er zijn hopen anderen die dat al gedaan hebben.

Wat wel nut heeft is op te merken dat de mens als ego, als ik, eigenlijk pas werkelijk leeft wanneer hij zich kan onderscheiden van een ander. Hij wil als het ware datgene dat van hem is een speciaal kenteken geven. Het moet er een beetje uitspringen en dat bereik je niet met een paar gordijntjes die misschien mogen verschillen wanneer de woningbouwvereniging het niet verbiedt. Dat bereik je zeker ook niet met een centonige gelijkvormigheid in hoog- en laagbouw, waarbij men eigenlijk het idee krijgt in een soort doolhof rond te lopen, waarbij alle straten weer precies het zelfde vertellen. Dat kun je niet oplossen met een beetje kleur hier en daar. De mens raakt op die manier iets kwijt van zijn gevoel voor geborgenheid, van het eigene van de woning. Dat wil zeggen, dat hij kwetsbaar wordt óók in zijn woning.

Wanneer ik een woonwijk heb, dan is die woonwijk ook heel mooi zolang ze rustig is. Zolang ik in die woonwijk mij alleen kan gevoelen. Wanneer ik daar een stukje privéterrein heb, ach, dan voel ik mij daar prettiger bij. Maar op het ogenblik dat de woonwijk wordt een opeenstapeling van een groot aantal mensen, zal in die beslotenheid van mijn eigen bestaan steeds meer die massaliteit door gaan dringen. Het resultaat is dus dat de mens prikkelbaarder wordt. Hij wordt als het ware een tikje meer neurotisch. De term 'flatneurose' is hierbij al een bruikbare term geworden meen ik in de laatste tijd. Die flatneurose komt eigenlijk voort uit het niet-voldoende-met-jezelf-alleen-zijn.

Men denkt dat het alleen een kwestie is van geluidshinder en geluidsoverlast, maar dat is niet waar. Geluidshinder en geluidsoverlast kunnen verdragen worden wanneer ze incidenteel zijn, wanneer ze niet behoren tot een voortdurend milieu dat in mijn eigen wereld binnendringt. De conclusie is duidelijk. De wijze waarop (tot op dit ogenblik) men probeert om nieuwe woonwijken en zelfs nieuwe steden te bouwen is niet helemaal geslaagd in dit opzicht. Men heeft door een te grote gelijkvormigheid en daardoor het ontbreken van het eigene, met daarnaast een te kleine mogelijkheid voor werkelijk isolement van het individu in de gemeenschap, een steeds grotere spanning tot stand gebracht die uit de aard der zaak moet voeren tot een explosie van activiteit naar buiten toe.

Nu moet u niet denken dat dit iets bijzonders is. Wanneer we gaan kijken in de zuidelijke landen, dan vinden we daar ook veel wooncondities die nu niet erg prettig zijn. In die steden zijn de mensen uitlopers. Ze zoeken het buitenshuis, véel meer dan een Hollander dat doet. Deze mensen leven dan in hun café's, ze leven

in plaatsen van bijeenkomst als parken. Maar de zindelijke verzorgdheid van de nieuwe stedenbouw laat voor de wat rommelige ongeregeldeheid waarin je jezelf kunt zijn, heel weinig plaats over. Hier moeten we dus wel constateren: Er ligt ergens een fout.

Een tweede punt dat ook belangrijk is: Verkeer en de mens". Het verkeer wordt beschouwd als een particulier recht in deze tijd. Dat is begrijpelijk. Al diegenen die ver genoeg zijn gekomen om beslissingen te nemen, hebben een eigen auto en dientengevolge wensen ze met deze auto - en wel zo snel en zo goed mogelijk - van huis tot huis, van huis tot werk e.d. te kunnen reizen. Dat is begrijpelijk. Maar wanneer ik ga denken aan een woonruimte waarin toch al overlast bestaat, dan is dat verkeer te veel.

Ik moet verder opmerken, dat ook in een binnenstad b.v. waar de functie is handel, een teveel aan verkeer eerder storend werkt dan gunstig. Verkeer moet op een andere wijze geregeld worden. Hoe meer ik de steden ga aanpassen aan de eisen van het verkeer, hoe groter het aantal verkeersdeelnemers zal worden. Dat is zeker niet te voorkomen. Het aantal verkeersdeelnemers met particuliere voertuigen neemt heel wat meer in beslag dan b.v. de enkeling die met een bus of met een tram gaat. Als we een klein voorbeeld nemen:

48 Mensen die ik met een eigen auto reizen nemen een heel blok van de straat in beslag. Als die zelfde 48 mensen met een autobus reizen, dan nemen ze precies drie huizen in beslag en daarbij reken ik in de ruimte die je nodig hebt voor het afstandhouden, enz. Een heel groot onderscheid zoals u ziet. Met andere woorden: de moderne stedenbouw is te veel georiënteerd op het persoonlijk gemotoriseerd verkeer en daarnaast te weinig op het aangepast vervoer waarbij we zoveel mogelijk communale middelen moeten gebruiken en waarbij we bovendien (en dat mogen we zeker niet vergeten) een parkeergelegenheid of een parkeerruimte wel moeten creëren, maar dan zó dat ze enerzijds makkelijk te bereiken of toegankelijk is, anderzijds 't eigenlijke leefmilieu niet kan storen. Nu zult u zeggen: Er zijn natuurlijk een hele hoop opmerkingen te maken van zuiver materiele aard, maar de vraag is of dit ook geestelijk bepaalde repercussies heeft.

Ik meen dat de nieuwe methode van wijkenbouw zoals die nu bestaat b.v. in Nederland, maar ook zoals die in een andere maar even centonige vorm bestaat b.v. in de V.S., voert tot een toenemende spanning vooral bij de jeugd.

Het toenemen van de jeugdmisdadigheid b.v. komt niet alleen voort uit de zogenaamde 'slums' - dus uit de krottenwijken- het komt voor een zeer groot gedeelte voort uit juist die mensen, die eigenlijk wel goed wonen volgens de opvattingen die men er van heeft tegenwoordig, maar die in hun eigen buurt in hun eigen wijk geen ontspanning kunnen vinden en die daar aan de andere kant niet voldoende persoonlijk isolement kunnen vinden om daar helemaal zichzelf te zijn.

Nu zult u zeggen: Die jeugdmisdadigheid is er altijd geweest. Natuurlijk, maar die jeugdmisdadigheid krijgt een karakter dat niet zo erg aanvaardbaar is. Er is n.l. sprake van een redeloze agressie in toenemende mate die zich op het ogenblik onder de eerste invloeden hoofdzakelijk uit in betogingen e.d., maar die vandaag of morgen toch ook in moord en doodslag kan ontaarden.

De mensen gaan het leven, ze gaan hun rechten, ze gaan de maatschappij helemaal anders zien. U zult hier willen tegenwerpen dat de meeste demonstraties tegenwoordig toch wel mede worden opgezet door studenten. Inderdaad. Maar laten we eens nagaan hoe het met de studenten zit. Ook voor hen zijn de woon- en leefmogelijk-

heden over het algemeen zeer slecht. Ook zij staan onder een spanning van een maatschappij waaruit ze zich werkelijk niet terug kunnen trekken, waarin ze niet zichzelf kunnen zijn. Het is logisch dat hierdoor prikkelbaarheid, maar ook irrationaliteit in die prikkelbaarheid toe moet nemen. Geestelijk gezien is dat een onaangenaam verschijnsel, want we gaan nu kijken naar de negatieve kant van het leven. We gaan alle positieve waarden opzij gooien, we willen de hele zaak afbreken, maar we weten niet wat we ervoor in de plaats moeten zetten omdat we geen geborgenheid kunnen vinden waarin we constructief kunnen zijn. Dit is op het ogenblik voor de jeugd een betrekkelijk klein gedeelte. Maar stel u voor dat de uitbreiding met allerhand wijken, wijken, wijken allemaal gelijksoortig gebouwd, allemaal hoogbouw, voortgaat dan zal deze mentaliteit eveneens toenemen. Dan zal hierdoor de mens minder geneigd zijn om werkelijk persoonlijk humaan te zijn. Weet u, het is veel gemakkelijker om te schreeuwen dat Johnson een moordenaar is, dan een arme man te helpen om een wagen over de brug te duwen. Vandaar dat er dus ook wat meer mannetjes moeite hebben om een wagen over de brug te duwen dan andere mannetjes om iemand te krijgen om mee te lopen in een protestdemonstratie. Deze hele kwestie wijst naar een vervlakking van een persoonlijk constructief denken en een persoonlijk constructief gevoel. De vraag zal zijn: wat kun je daar aan doen?

Nu zijn er heel veel oplossingen te vinden en u moet me niet kwalijk nemen dat ik ze niet allemaal ga opsommen. Men denkt in de eerste plaats aan de binding van de wijk. Dat is op het ogenblik al aan de gang. Men probeert centra te maken voor de jeugd, voor de ouden van dagen, z.g. sociale of gemeenschapscentra, waarin iedereen terecht kan. Een reeks instanties of instellingen die de bedoeling hebben om de mensen eigenlijk zich meer één te laten voelen met de buurt. Want naarmate men zich meer één gaat gevoelen tegenover de buitenwereld, zullen de spanningen en invloeden binnen de eigen gemeenschap minder sterk tellen. Maar de resultaten daarvan zijn nu niet zo buitengewoon verheffend.

In de werkelijke probleemgebieden blijken de sociale centra niet aan te slaan en wanneer er iets is dat aanslaat, dan blijkt dat een wat kleine groep van nogal doordouwerige personen te zijn die beweren voor de wijk te handelen en te spreken, terwijl ze dat in feite niet doen.

Hier moeten we ook weer heel voorzichtig worden en ons gaan afvragen, wat hebben we dan eigenlijk nodig? Hebben we wijken met centra nodig? Ik geloof niet dat de moderne stad, de moderne woonstad daar eigenlijk voor geschikt is. Ik zou eerder willen zeggen: die moderne stad moet eigenlijk een complete leefbaarheidsfeer opbouwen en wel door een zo groot mogelijke beperking van verkeer in woon-units zelf; daarnaast een zo groot mogelijke hoeveelheid diensten of dienstverlenende centra in de wooneenheid zelf en ten laatste een zo groot mogelijke isolatie van elke wooneenheid met voldoende ruimte in elke wooneenheid. Ik probeer om het heel duidelijk te maken.

De eerste oplossing die we daarvoor kennen is de zogenaamde bijenkorfbouw. Iets dat door moderne architecten tegenwoordig ook al wel overwogen en wordt voorgesteld. Deze bestaat uit een zeer massaal bouwwerk dat, laten we aannemen, achthonderd woningen omvat. Deze achthonderd woningen zijn aan de buitenkant van een soort aardappelkuil, zo'n mooi afgedekt, schuin oplopend geheel voorzien, elk met een eigen terras; elk zo geconstrueerd dat het terras een andere kant uitwijst dan de terrassen in de buurt, zodat een zeker isolement inderdaad gewaarborgd is, waarbij dan bovendien nog

kont, dat men voor een deel van de woonruimte althans geen bovenburen heeft en dat men door goed isolerement van de eventuele raakmuren (de wanden die men met anderen gemeen heeft) inderdaad de geluidserger en daarmee het gevoel van niet eigen zijn, aanmerkelijk kan terugbrengen.

De straten die u nu kent worden vervangen door een soort woongangen waarin lichtbogen staan. In de benedenverdiepingen vinden we o.a. kantoren en winkels. Men denkt er verder over om daar b.v. zwembaden aan te leggen en als je een zwembad hebt, kun je meteen een ijsbaan ook gebruiken, want met datgene dat je gebruikt om 'n ijsbaan te koelen, kun je meteen het bad op temperatuur houden. Het is zeer goedkoop ook. Je kunt zelfs een deel van het blok mee verwarmen. Je zou dan verder in die kern een aantal instanties kunnen bouwen, een aantal vertrekken kunnen bouwen waarin men geen ramen nodig heeft. Ik denk aan theaters, bioscopen, vergaderruimte.

Een dergelijke bouw heeft het grote voordeel dat elke bewoner de werkelijk noodzakelijke dingen en zelfs een redelijke hoeveelheid amusement dicht in de buurt heeft; verder dat hij geïsoleerd is. Dat hij een geheel eigen huis kan bouwen. Het nadeel is daarbij wel dat de indeling van deze woningen niet gewijzigd kan worden, dat laat de structuur niet toe en dat daarnaast een zekere eenvormigheid toch niet vermeden kan worden.

De kosten van dergelijke woningen zouden overigens lager liggen gemiddeld dan b.v. een tegenwoordige vijf- of zeskamerflat op een redelijke stand. Dus je zou er inderdaad wel iets mee kunnen doen. De moeilijkheid hier is, de commerciële exploitatie van een dergelijke eenheid is pas mogelijk wanneer inderdaad exploitanten worden gevonden voor de winkels, voor de theaters, belangstellenden voor de kantoorruimten. Dat is niet zo gemakkelijk, want de mensen die kantoorruimte hebben, die willen graag een eigen kantoor hebben en niet ergens een hokje, ergens in een grote hoop. Veel mensen die een bepaalde instelling wensen te exploiteren wensen die naar buiten toe kenbaar te maken. Er zijn een hele hoop mensen die geen interesse zouden hebben in een winkel die alleen naar binnen in een dergelijke woonruimte zou liggen. Ze zouden naar buiten toe ook nog wat willen doen.

Een laatste nadeel, en dat moeten we niet onderschatten, is dat zeer velen een dergelijke woonruimte met een zeer groot aantal gezinnen, een soort dorp eigenlijk ineen, zouden verwerpen omdat ze op het ogenblik andere opvattingen hebben omtrent comfort. Ze zouden geen genoegen nemen met vervoer over een tapis roulant, zogenaamde jacobsladders e.d., want ze willen de auto vlakbij hebben en dat zou eveneens niet mogelijk zijn ofschoon parkeergarages onder een dergelijk bouwsel, gezien de toch nog zware fundamentering, inderdaad denkbaar zijn.

Ik geloof dan ook niet dat - tenminste hier in Holland - de woonontwikkeling zonder meer die kant op zal gaan. We kunnen ons voorstellen dat er op een gegeven ogenblik een grote vereenvoudiging mogelijk is van alle arbeidsprocessen en wij kunnen een aantal blokken van gemiddeld honderd tot honderdvijftig woningen op meerdere niveau's met elkaar verbinden. Ze bouwen b.v. in stervorm rond een op meerdere niveau's bereikbaar middendeel waarin dan alle diensten wederom bereikbaar zijn. Maar de exploitatie van dat geheel door particulieren is moeilijk mogelijk. Een exploitatie door de staat is niet goed denkbaar, omdat de staat nu eenmaal niet zo gemakkelijk komt tot een algehele vernieuwing. Ze is nu eenmaal gebonden aan zeer veel traditioneel denkende instanties.

Het voordeel van een dergelijke bouw zou zijn de mogelijkheid

tot het aanleggen, rond deze hoogbouw, van betrekkelijk grote recreatie- en parkruimten. Ze zou daarnaast ook wederom door goed isolement althans enigszins tegemoet kunnen komen aan de behoefte van eigen sfeer en eigen woning.

Maar er zijn grote nadelen. We zouden hier te maken krijgen met mensen die aan wooncorridors wonen wederom en deze mensen zouden allemaal een gelijke ingang hebben en zouden daar ook niet veel aan kunnen veranderen volgens mij.

Ze zouden verder te maken hebben met een huis waarvan de indeling m.i. wel wijzigbaar is omdat in een dergelijke structuur die vrijdragend wordt opgetrokken altijd de tussenmuren verplaatsbaar kunnen worden gemaakt, zonder dat ze daarmee ook meteen zo onstevig zijn dat ze omvallen; want het is natuurlijk erg vervelend als je in een slaapkamer tegen de muur drukt en je ligt ineens in de woonkamer, maar dat is helemaal niet nodig. Er zijn voldoende systemen om die indelingsveranderingen mogelijk te maken. Ik vrees echter dat de algehele gelijkvormigheid, die dan toch weer zou ontstaan, hier nadelig werkt.

Wat moeten we ons dan positief gaan voorstellen voor een zo gunstig mogelijke en dan vooral psychisch zo gunstig mogelijke stedenbouw? Dan zou ik hier willen pleiten - aangezien nu eenmaal massaal samenwonen in deze maatschappij niet te voorkomen is - voor een zeer groot aantal volledig individueel ontworpen en gebouwde kleinere huizen en bedrijven, waarvan geen de hoogte van maximaal vier verdiepingen overschrijdt, met daartussen voldoende parkruimte en daarin dan woontorens.

Een woontoren - mits goed opgezet - geeft iedereen een eigen uitzicht naar buiten en dat wil zeggen dat men toch het gevoel heeft ergens met de buitenwereld verbonden te zijn, terwijl de hoogte voorkomt dat je je burens voorbij ziet komen. Tenminste zolang de hoptercoper niet in de mode is.

Deze woontoren kan ook een groot aantal van de centrale voorzieningen in zich hebben, ze kan verder, en dat is ook heel belangrijk, voor een zeer groot gedeelte bijna feilloos geautomatiseerd worden. Men heeft voldoende cybernetische breintjes om alle diensten en functies daarin onder te brengen. Het nadeel zou natuurlijk wel weer de werkgelegenheid worden die daardoor in het nauw wordt gebracht. Rendabele bouw daarvan is in tegenstelling met de bijenkorf (die ik omschreven heb) niet mogelijk zelfs maar enigszins binnen het kader van de nu geldende prijzen.

In een dergelijke woontoren zouden de kosten van een flatgebouw met vierkamers - ook verplaatsbare wanden - plus badkamer, plus keuken, zoals het hoort, waarschijnlijk komen op 150.000 tot 175.000.- gulden en dan zou daarnaast nog een redelijk hoog bedrag (ik vermoed dat dat zal liggen tussen de acht honderd en duizend gulden) moeten worden betaald voor de verschillende diensten. Dat wordt een heel kostbare kwestie.

Toch is deze oplossing uiteindelijk de beste. Waarom? Zij voorkomt de eentonigheid, de eenvormigheid en de milieuvervreemding. Door een groot aantal individueel zijnde huizen en gebouwen krijgt men het gevoel, dit is mijn buurt. Je krijgt weer de binding met het land zoals men dat met het dorp of met de stad ook vroeger en met de wijk heel sterk heeft gekend.

Wij zien daarnaast dat door een heel grote diversiteit van bouw, die misschien niet altijd esthetisch verantwoord is, een eigen karakter, een eigen sfeer ontstaan, zodat nu verzamelplaatsen en ook plaatsen waar je dan jezelf een beetje kunt ontplooiën als vanzelf ontstaan. Ik denk hierbij b.v. aan terrasjes, ofschoon in

het hollandse klimaat deze voor een groot gedeelte buiten werking zullen zijn, maar even goed aan het buurttheater, het buurtbioscoopje, de buurtdancing, kortom een dorpsgemeenschap kan worden opgebouwd.

Wanneer die torens niet dicht bij elkaar staan, dan kun je een zeer groot areaal gebruiken op een doelmatige wijze en je hebt zelfs tussen deze grote woonruimten in nog de mogelijkheid om eventueel tuinbouw te plegen onder veelal zeer gunstige condities.

Hier heb ik een paar dingen geschetst, maar alweer ...wat met het vervoer? In de moderne stedenbouw heeft men verschillende oplossingen geprobeerd. De eerste is de zogenaamde ringwegmethode, waarbij men een aantal wegen aanlegt speciaal voor het verkeer, een zeer grote capaciteit hebbende die op verschillende plaatsen aftakkingen mogelijk maken naar de binnenstad en wijken. Op zichzelf is deze oplossing nog niet zo vreemd daar zij n.l. een groot gedeelte van het doorgaande verkeer weghoudt uit de, uiteraard kwetsbaarder en smallere straten waar men woont en leeft. Het nadeel blijkt echter, dat die grote wegen ontzettend veel verkeer aantrekken en daardoor op den duur vaak, wanneer zij voldoende aansluiting geven, weer te lastig worden.

Dan krijgen we de kruip-door-sluip-door automobilisten. Kent u die? Dat is de man die net voor het verkeerslicht links afslaat, dan weer rechts afslaat onmiddellijk en dan oversteekt zonder verkeerslicht om dan vervolgens nog een keer af te slaan om weer op de zelfde weg terug te komen. De mensen die de opstoppingen op de stopplaatsen menen te vermijden! Ik geloof dat dit alleen voorkomen kan worden in de huidige situatie door een soort blokverkeer in te schakelen waarbij een wijk zodanig is afgesloten dat men haar slechts op één punt of desnoods op twee punten - maar dan toch in ieder geval aan dezelfde weg gelegen - kan betreden en verlaten, zeker gemotoriseerd.

Voor de moderne steden, die men gaat bouwen, is de oplossing natuurlijk nog veel eenvoudiger. Er wordt eenvoudig geen rekening gehouden (dat zou althans het verstandigste zijn) met particulier vervoer in de wijk. Er wordt een gelegenheid geschapen voor massaal parkeren eventueel, want van die auto's bent u voorlopig nog niet af, al is 't alleen vanwege de industrie en dan daarnaast natuurlijk een eigen verkeersmiddel waardoor de afstanden die te voet moeten worden afgelegd, kunnen worden bekort of kunnen worden uitgeschakeld. Hiervoor denken we wederom aan de tapis-roulants, die als vervoermiddel zeer rendabel kunnen zijn. Zeker wanneer die werkt op de fotoelectrische cel, de zogenaamde celstarter.

We denken daarbij verder aan de overkoepelende verbinding van alle huizen, van alle grote wooneenheden. In de wijk zelf blijft dan een betrekkelijk klein deel over waar u wel moet lopen, in de particuliere bouw n.k.

De hoogbouw is op het ogenblik wel heel erg 'in'. Hoogbouw heeft alleen zin wanneer men niet alleen de woningen in de hoogte trekt, maar ook in staat is om de verschillende hoge woonniveau's met elkaar te verbinden. Wanneer je eerst een reis met de lift moet maken van een half uur voor je thuis bent, dan is dat nog veel vervelender dan een half uur met de ondergrondse. Bovendien is dan 'n staking van het liftwezen iets dat je zou kunnen veroordelen tot het klimmen van zestig trappen, n.a.w. dat is een hartverlamming. Hier moeten we werkelijk een oplossing vinden en wanneer men aan hoogbouw wil beginnen, dan zal men dat alleen kunnen doen door verbindingen te maken op verschillende niveau's. B.v. we bouwen veertig verdiepingen, dan moeten we verbinden op de vijfde ver.

dieping, op de zevende verdieping, enz., enz., steeds naar andere lanen toe, zodat u niet te veel gelijkvormige gangen krijgt, dat zou architectonisch niet mooi zijn, maar we zullen toch werkelijk moeten proberen om er iets aan te doen.

Dan kom ik aan een punt waarover we nog niet hebben gesproken. N.l. de godsdienst en over de kerken. Weet u, godsdienst en kerk, dat zijn op zichzelf vervelende onderwerpen. Dat zijn n.l. onderwerpen van verwarring en ik denk dat velen mijn voorstellen nu direct niet zo prettig zullen vinden. Maar ik heb al gezegd, we kunnen utiliteitsbouw zeker zodanig bedrijven dat elke ruimte voor zoveel mogelijk doeleinden bruikbaar zou zijn. Wat zou u zeggen b.v. van een kerk, die door het draaien van een wan een soort draaitoneeltje, van katholieke kerk kan worden veranderd in een protestantse plaats van bijeenkomst, of in een synagoge, etc. Natuurlijk men zal er niet aan willen en misschien dat we in het vierde vak een bioscoopscherm kunnen zetten, zodat we ook met een cinema te maken hebben.

De meeste mensen zeggen: "Een gewijd gebouw, moet gewijd blijven". Ik geloof niet dat dat houdbaar is omdat de ruimte die in beslag wordt genomen in de eerste plaats veel te groot is en daarmee het gebruik van die ruimte zeer onrendabel, terwijl in de tweede plaats, in kleinere eenheden het belangrijker is om kleine kerkzalen te hebben voor vijfhonderd plaatsen maximaal - misschien driehonderd - dan te beschikken over een zeer grote kerk die men veel moeilijker zal bezoeken, die veel minder dicht bij huis ligt en die bovendien (en dat zou ook een factor kunnen zijn) alleen door je geloofsgenoten wordt bezocht.

Ik meen dat het grote verschil tussen verschillende secten en verschillende vormen van geloof voor een groot gedeelte zou kunnen worden opgeheven door die mensen een gelijke ruimte te laten bezoeken die echter zodanig is ingericht, dat ieder daarin toch op het ogenblik dat dit nodig is, kentekenen van zijn eigen geloof kan terug vinden.

Hiermee heb ik eigenlijk het gebied zo'n beetje afgegraasd en ik heb een praatje gehouden over alles wat er zo mogelijk is. Nu moet ik wel een paar dingen gaan zeggen over de maatschappij.

Er is een heel eigenaardige tendens aan de gang. We zitten n.l. met een sterk wassende bevolking en gelijktijdig zit u met een steeds groeiend producerend vermogen. Er is een productietoename ten aanzien van per man per uur. We hebben gelijktijdig te maken met een steeds groter aantal mensen dat een plaats moet hebben om te werken. Dit wordt voor een groot gedeelte opgevangen door de verschuiving naar de niet producerende sector. We krijgen te maken met een toenemend witte boorden proletariaat, met steeds meer registrerende en controlerende functies die in feite overbodig zijn. Het zal u duidelijk zijn dat dit irrationeel is. De irrationaliteit van deze opzet is echter te verklaren omdat n.l. uw hele maatschappij, uw hele wereld eigenlijk - die zich beschaafd noemt - is opgebouwd op één beginsel: Je onderhoud, de behoeftigheden om te leven zijn het loon van je werk. Werken en onderhoud zijn twee dingen die onverbrekkelijk met elkaar verbonden zijn. Ik geloof dat dat ook foutief is en dat we, wanneer de moderne stedenbouw werkelijk rationeel wordt doorgevoerd, op een gegeven ogenblik vastlopen.

Dan zijn er n.l. niet zo veel plaatsen meer voor mensen die moeten werken of je moet zoveel snuffelaars instellen om te kijken of de gordijnen recht hangen of je de was moet buiten hangen, of ze de juiste plantjes in de bloemen bak hebben enz.

dat iedereen er kotsmisselijk, irrationeel en op den duur schizofreen van wordt, met een absolute achtervolgingswaanin geladen door de straten gaat snellen, al of niet met hakbijl. Maar dan betekent het ook dat de moderne stedenbouw op een ander principe moet worden opgebouwd. Het is niet meer een kwestie van loon voor werken, het is een kwestie van elkaar helpen. Ik help jou, jij helpt mij. Dat kan nooit verwezenlijkt worden in internationaal verband, dat begrijpt u. We kunnen het ook in gemeenschapsverband niet verwezenlijken zo lang degenen die zich daartoe aangetrokken voelen, juist degenen zijn die er het minst voor voelen om iets te doen en het meest om anderen te laten werken. Dat kan dus niet. Maar wanneer we die gemeenschapsopzet krijgen waarbij elke wooneenheid (nu denken we niet alleen aan een bijenkorfbouw of torenbouw, maar ik denk werkelijk aan een soort buurtschap met alles erbij).....

Wanneer deze mensen de kans hebben om te kopen als het ware bij elkaar en diensten uit te wisselen zonder dat dit direct geregistreerd wordt. Je verdienste betaal je ook geen belasting meer over in dit geval, maar aan de andere kant, je kunt nooit zeker zijn van wat je krijgt voor je werk. Dan zou je een gemeenschap kunnen stichten waarin inderdaad een aantal mensen weinig of niets presteren. Anderen zullen zeer veel presteren. Ik heb het idee dat je dan langzaam maar zeker in een mens de creatieve drang wakker gaat maken.

Het is n.l. voor sommige mensen heel belangrijk om iets te presteren. Er zijn schilders die liever dood hongeren dan wat anders te doen dan schilderen en dan zijn ze niet lui, maar dat is doodgewoon een dwang. Zij voelen dit creëren als een levensnoodzaak. Dat moet de gemeenschap maar mogelijk maken met subsidie of verkopen van dergelijke dingen. Maar zou het niet veel makkelijker zijn wanneer de kunstenaar kon produceren en omdat hij produceert eenvoudig naar een ander kan gaan en zeggen: "Ik heb dit of dat nodig, ik heb hier een aardig schilderij". Of dat hij gewoon kan zeggen: "Ik heb hier een aardig schilderij" en een ander zegt later "Nu zal ik jouw huis eens opknappen". Die samenwerking moet er komen. Het is eigenlijk doodeenvoudig.

Hoe gebeurt het wanneer je jongens onder elkaar bent? Jongens onder elkaar gaan samen meestal naar de tuin van de parochie, bij dominee of pastoor - ik weet niet waarom, waarschijnlijk dat die de beste appels kweken, dat stamt misschien van Adam en Eva. Dan wil je appels pakken. Eén kan naar naar boven komen. Dus wat gebeurt er? Nummer een pakt nummer twee en helpt hem omhoog. Nummer twee plukt, nummer een raapt ze op, nummer een helpt hem naar beneden en ze delen samen de poet. Waarom is deze vorm van samenwerking nu alleen mogelijk wanneer het gaat om het stelen van iets?

Ik zie in de moderne stadsgemeenschap een aantal noodzaken die helemaal niets te maken hebben met geld. Er is een buurman of een buurvrouw, die is misschien oud, die kan niet vanuit het gemeenschapscentrum allerhand boodschappen halen. Nu ja, het is toch in huis, ik breng het eventjes mee. Maar die oude man of vrouw, die zal misschien wel op de kinderen willen passen. Zo wast de ene hand de andere.

Dicht bij elkaar leven en toch van elkaar geïsoleerd zijn, dat is iets dat je naar een geestelijke gezondheid toebrengt.

Nu heb ik een aantal tendenzen ontdekt, (Daar wil ik mijn inleiding mee besluiten) in uw moderne wereld die voor mij ergens hoopgevend is. Ik heb in de eerste plaats opgemerkt dat zeer vele jonge mensen, vooral jonge echtparen, de enkele orthodox bourgeoisdenkende jongeren natuurlijk uitgesloten, de neiging hebben om

dat internationaal gebeurt? Probeer u nu eens een keer heel nuchter alleen maar zelf zo gelukkig mogelijk te zijn, anderen zo gelukkig mogelijk te maken, maar dan altijd wel wanneer zij willen, want als je een ander gelukkig wil maken tegen zijn zin in, dan maak je jezelf en een ander ongelukkig. Dat weet u misschien zelf ook. Dus probeer de kleine dingen eens af te handelen.

U zult ontdekken dat u over een ontstellende energie gaat beschikken. Die periode van loomheid en lusteloosheid is grotendeels eigenlijk al voorbij of gaat binnen enkele dagen voorbij. U hebt maandenlang nu de kans om, wanneer u zich wilt beperken tot het kleine, hetgeen het dichtst bij de hand ligt, om het leven beter en gelukkiger te maken. Maar als u zich te veel gaat werpen in algemene problemen, verliest u zichzelf in vaagheden en brengt u zichzelf waarschijnlijk in moeilijkheden. Ik zeg het u naar.

Een ander ding, speciaal zijn er nog al dames hier, ik mag misschien een kleine waarschuwing zeggen, past u een beetje op voor die kookimpulsen, want op een gegeven ogenblik is het zo prettig om royaal te zijn; de heren trouwens ook, op een andere manier. Toom die royaliteit nu eens een beetje in door u steeds af te vragen, is dit voor een ander ook van belang en kan ik dit misschien ook nog beter doen? Wanneer u deze pauze inschakelt dan zult u zien dat u zelf een hele hoop goede koopjes kunt halen. En dat u niet met een hele hoop dingen thuiskomt die u uiteindelijk aan tante Truus voor haar verjaardag geeft omdat ze anders toch in de kast liggen te verschimmelen.

Stel u ook niet te veel voor van die verandering in de houding van Johnson. Ik heb eens gezegd - ergens anders - moet jecens opletten wat Johnson gaat doen. Hij wil wel en hij wil niet, maar hij kan eigenlijk niet.

x Dat is hier ook gezegd.

- O, dan herinnert u het zich wel.

x Over de rare bokkesprongen die hij de komende maanden zal maken.

- U moet zich daar naar niet te veel van voorstellen. Vrede in Vietnam is er nog niet. U moet zich ook maar niet proberen voor te houden dat alle andere problemen, b.v. van het communistische dreigen tegen Tsjecho-Slowakije wordt opgelost of zo. Al die dingen zijn eigenlijk op het ogenblik alleen maar verwarrend. Je kunt toch niet precies zien wat ze doen. Waarom zoudt u niet, terwijl u afwacht, wat u kunt doen naar buiten toe voor de wereld eens een klein beetje bezig zijn met eigen omgeving.

Wie in zijn eigen omgeving werkt heeft in de komende maanden werk genoeg, maar ook een hele hoop plezier. Een hele hoop mogelijkheid om oude plannen eindelijk eens een keertje een beetje tot verdere uitvoering te brengen. Een hele hoop onverwachte gelukjes, waardoor je het gevoel krijgt dat je bijzonder gezegend bent. Maar kijkt u te ver weg, hetzij vooruit in de tijd of te ver uit over de wereld, dan hebt u een grote kans dat u aan al deze kleine dingen voorbij gaat en dat u de veerkracht dan niet hebt om te reageren wanneer zo dadelijk de situatie buiten u wat spannender wordt en u wel op die buitenwereld als geheel moet gaan reageren.

Dan is er nog een punt, maar dat merkt u dan nog wel. We gaan weer de kant van de Wessabijeenkomst toe, zoals u weet. We verwachten daar nogal heel wat van. We nemen aan dat de wijze van werken en ingrijpen van de geest over de hele wereld dit jaar een drastische verandering zal ondergaan. Zover dit toegestaan is en mogelijk, krijgt u daar t.z.t. inlichtingen over, maar wij in de geest hebben nu al het gevoel dat we ons voor moeten bereiden op zeer grote veranderingen die eigenlijk - als je het goed bekijkt - veranderingen ten goede zijn.

meer en meer verliest.

In de moderne steden leeft de mens psychisch geïsoleerd terwijl hij fysiek met de invloeden van de buitenwereld voortdurend overrompeld en overdonderd wordt. Dat moet omkeren! Neemt u nu niet kwalijk dat ik niet heb gesproken b.v. over de geluidshinder die ontstaat bij de uitbouw van een vliegveld, het is hier in de buurt, of dat ik me niet heb bezig gehouden met de vraag hoe moet een woning ingedeeld zijn. Ik heb alleen geprobeerd een totaal beeld te geven van wat die moderne stedenbouw moet zijn. Ik weet niet of het u ligt.

Dan is de eindconclusie duidelijk. Men slaat op dit moment verkeerde wegen in, omdat men denkt aan het in woningen onderbrengen van mensen en nog te weinig beseft, dat dit alleen werkelijk zin heeft, wanneer gelijktijdig een eigen sfeer wordt geschapen, een eigen milieu waarin ze thuis zijn. Een milieu dat de oude stadskernen vaak hebben gevormd; stadskernen die, wanneer zij steeds meer door de bewoners worden verlaten, op den duur sterven; niet omdat het pittoreske van de huizen, van grachten, van lanen belangrijk is, maar de sfeer van het leven daarin.

Dat is nu wat ik u eigenlijk had willen vertellen vandaag. Ik heb natuurlijk nog wel een paar dingen verder te zeggen, maar die hangen niet met het onderwerp samen.

Uw gemeenschap zal langzaam naar zeker zijn eigen normen, zijn eigen zeden, zijn eigen sociale structuur moeten herzien. Dat kan niet anders. Maar die herziening kan nooit plaats vinden op grond van een normalisatie zonder meer. Ze kan alleen plaats vinden door het scheppen van het individueel bestaan dat zo zeer zich met de gemeenschap vergroeit weet, dat het in de zekerheid van de gemeenschap komt tot een maximumdienst aan de gemeenschap en niet alleen maar aan een maximum verdienen aan de gemeenschap of nemen van de gemeenschap. Ik hoop dat u hier eens over nadenkt. Het is mijn inleiding in ieder geval.

Mag ik nog even over iets anders spreken ook, anders dan kon ik tussen de wal en het schip in. Ik heb in het begin u al iets gezegd over die tendenzen. Nu is het heel prettig om over die tendenzen te praten, dat is erg leuk. De meesten van u weten dat wat ik in het begin zei, wel aardig klopt maar daar hebt u heel weinig aan, tenzij u er iets mee kunt doen. Ik zou een paandingen willen zeggen over die tendenzen.

We hebben op het ogenblik iets van die tendens van het plotselinge. Het gebeurt allemaal een beetje onverwacht. Wanneer u zich door het onverwachte laat schokken, dan is het een slechte tijd voor u. Het is een tijd van onbeheerstheid; maar is die onbeheerstheid noodzakelijk? Ik geloof van niet. Zeker, u krijgt veel opwallingen en bevliegingen, als het ware inspiratie en gedachten die niet direct uitvoerbaar zijn. Maar er is een groot gedeelte van wat u invalt, dat wel direct bruikbaar is. Wanneer u bij al die opkomende impulsen en denkbeelden van de komende tijd nu eens eventjes rekening gaat houden met alleen de dingen "waar zou ik vandaag mezelf of een ander het leven prattig mee maken?", dan zult u zien dat het eigenlijk een heel prettige tijd is.

U kunt het negatief maken, wanneer u zich te veel laat prikkelingen door de wereld, wanneer u zich laat schokken door alles wat er gebeurt. Dat is niet nodig. Zeker niet omdat de komende periode (naast kou en lenteweer, afwisselend zoals in Nederland, goed doorregen met regenbuien) eigenlijk toch de blijheid van een zomer toch wel ergens in u voelt. Waarom zoudt u zich laten haasten? Waarom zoudt u zich laten opjagen door het leven? Door datgene,

dat internationaal gebeurt? Probeer u nu eens een keer heel nuchter alleen maar zelf zo gelukkig mogelijk te zijn, anderen zo gelukkig mogelijk te maken, maar dan altijd wel wanneer zij willen, want als je een ander gelukkig wil maken tegen zijn zin in, dan maak je jezelf en een ander ongelukkig. Dat weet u misschien zelf ook. Dus probeer de kleine dingen eens af te handelen.

U zult ontdekken dat u over een ontstellende energie gaat beschikken. Die periode van loomheid en lusteloosheid is grotendeels eigenlijk al voorbij of gaat binnen enkele dagen voorbij. U hebt maandenlang nu de kans om, wanneer u zich wilt beperken tot het kleine, hetgeen het dichtst bij de hand ligt, om het leven beter en gelukkiger te maken. Maar als u zich te veel gaat werpen in algemene problemen, verliest u zichzelf in vaagheden en brengt u zichzelf waarschijnlijk in moeilijkheden. Ik zeg het u maar.

Een ander ding, speciaal zijn er nog al dames hier, ik mag misschien een kleine waarschuwing zeggen, past u een beetje op voor die kookimpulsen, want op een gegeven ogenblik is het zo prettig om royaal te zijn; de heren trouwens ook, op een andere manier. Toom die royaliteit nu eens een beetje in door u steeds af te vragen, is dit voor een ander ook van belang en kan ik dit misschien ook nog beter doen? Wanneer u deze pauze inschakelt dan zult u zien dat u zelf een hele hoop goede koopjes kunt halen. En dat u niet met een hele hoop dingen thuiskomt die u uiteindelijk aan tante Truus voor haar verjaardag geeft omdat ze anders toch in de kast liggen te verschimmelen.

Stel u ook niet te veel voor van die verandering in de houding van Johnson. Ik heb eens gezegd - ergens anders - moet jecens opletten wat Johnson gaat doen. Hij wil wel en hij wil niet, maar hij kan eigenlijk niet.

x Dat is hier ook gezegd.

- O, dan herinnert u het zich wel.

x Over de rare bokkesprongen die hij de komende maanden zal maken.

- U moet zich daar maar niet te veel van voorstellen. Vrede in Vietnam is er nog niet. U moet zich ook maar niet proberen voor te houden dat alle andere problemen, b.v. van het communistische dreigen tegen Tsjecho-Slowakije wordt opgelost of zo. Al die dingen zijn eigenlijk op het ogenblik alleen maar verwarrend. Je kunt toch niet precies zien wat ze doen. Waaron zoudt u niet, terwijl u afwacht, wat u kunt doen naar buiten toe voor de wereld eens een klein beetje bezig zijn met eigen omgeving.

Wie in zijn eigen omgeving werkt heeft in de komende maanden werk genoeg, maar ook een hele hoop plezier. Een hele hoop mogelijkheid om oude plannen eindelijk eens een keertje een beetje tot verdere uitvoering te brengen. Een hele hoop onverwachte gelukjes, waardoor je het gevoel krijgt dat je bijzonder gezegend bent. Maar kijkt u te ver weg, hetzij vooruit in de tijd of te ver uit over de wereld, dan hebt u een grote kans dat u aan al deze kleine dingen voorbij gaat en dat u de veerkracht dan niet hebt om te reageren wanneer zo dadelijk de situatie buiten u wat spannender wordt en u wel op die buitenwereld als geheel moet gaan reageren.

Dan is er nog een punt, maar dat merkt u dan nog wel. We gaan weer de kant van de Wessacbijeenkomst toe, zoals u weet. We verwachten daar nogal heel wat van. We nemen aan dat de wijze van werken en ingrijpen van de geest over de hele wereld dit jaar een drastische verandering zal ondergaan. Zover dit toegestaan is en mogelijk, krijgt u daar t.z.t. inlichtingen over, maar wij in de geest hebben nu al het gevoel dat we ons voor moeten bereiden op zeer grote veranderingen die eigenlijk - als je het goed bekijkt - veranderingen ten goede zijn.

Weest u niet al te pessimistisch ten aanzien van de toekomst, maar laat u zich ook niet door uw eigen lusteloosheid niet al te veel meeslepen of door uw buien van drift.

Bovendien een vriend van me heeft zo mooi gezegd: Verwijt anderen hun stomiteit niet, want je weet zelf niet dat je meestal veel stommer doet. Probeer anderen niet te wijzen op hun plichten want daardoor verzuim je meestal zelf je plicht te doen.

Ten laatste: Heb geduld met iedereen, maar laat je alsjeblieft niet door anderen ringeloren omdat je geduldig wilt blijven. Je kunt zonder direct ruzie te maken toch wel zorgen dat je je eigen zaken eerst afwerkt. Mag ik het daarbij laten?

.....ooooo00000ooooo.....

OPM.: Door een technische storing is helaas het gedeelte na de pauze niet opgenomen.

